



Інетта ГРИНЬОК

У пошуках щастя. Загадка Джеремі Айронса.

Джеремі Айронс (н. 1948) - британський актор, лідер генерації британських кіноакторів, які заявили про себе у 1980-х. Після значних успіхів на сцені Королівського Шекспірівського театру в 1970-х, Айронс вперше з'явився як зірка в 1981 році у фільмі Карела Райца "Жінка французького лейтенанта". Підкреслено стриманий актор (з холодною сексуальністю), який тяжіє у картинах до роботи експресивного і промовистого мовчання. А про його вподобання в кіно свідчить фраза: "Я не люблю вульгарності надмірного напруження". Його найскладніша роль - психологічно неподільні близнюки у



Глен Клоуз і Джеремі Айронс у фільмі "Загадка фон Бюлова" Режисер Б.Шредер.

Франція-Німеччина), "Місія" (1986), "Кафка" (1991, США, Франція), "Дім духів" (1993, Німеччина-Португалія), "М.Баттерфляй" (1993, США).

(Encyclopedia of Europe an cinema, Лондон, 1995).

Важко писати про нього - треба бачити його гру. Мало назвати його талант непересічним - це унікальний талант. Мікеланджело Антоніоні, Вім Вендерс, Фолькер Шльондорф, Ролан Жоффе, Луї Маль, Бернардо Бертолуччі, Девід Кроненберг, Барбет Шредер, Едріан Лайн захоплювалися цим актором і запрошували до своїх проєктів. Партнерами у фільмах виступали Меріл Стріп, Гленн Клоуз, Жюльєт Бінош, Ентоні Хопкінс, Джон Малкович, Роберт Де Ніро, Ален Делон...

Але мало й цього. Айронс, поряд із Клаусом-Марією Брандауером та Джоном Малковичем, належить до найвищої, елітної когорти акторів, чия гра стала не тільки дослідженням психіч-

них трансформацій людини, а й висловленням стану інтелектуала часів пост-постмодерну шляхом звернення до естетики декадансу, рафінованої європейської рефлексії, до створення блискучої інтелектуальної аури, водночас нерозривної з невротичною чуттєвістю і руйнівною всеохоплюючою пристрастністю. Це поєднання ніцшеанського розуму і загостреної, майже хворобливої чутливості створює атмосферу магнетичної принади пороку, дозволеного непересічним розумом і оспіваного безмежною жагою до максимального, межового переживання.

Саме такий досвід людини був в основі фільму "Жінка французького лейтенанта" за рома-

ном Джона Фаулза (режисер Карел Райц), знятого у 1981 році, де партнеркою Айронса виступала Меріл Стріп. "Нова хвиля" 70-х - початку 80-х намагалася по-новому подивитися на такі речі, як сором, страх, темперамент, сміливість - речі, що вже давно виступали як спекулятивні маски як в Голлівуді, так і в Європі. Психоаналіз для нового покоління акторів був не абстракцією, а практичною наукою. Вибух недозволених вікторіанською епохою пристрастей, фатальний невідворотний потяг чоловіка і жінки одне до одного попри усі перешкоди, непереможна емоційна сила центральних постатей фільму, відвертість оповідання - головні риси фільму, що став майже культовим і



Джеремі Айронс у фільмі "Загадка фон Бюлова".

миттєво приніс славу виконавцям головних ролей.

Подібні події розгортатимуться у стрічках "Занепала" Луї Маля, "Загадка фон Бюлова" Барбет Шредера, "Кафка" Стівена Зодерберга, "Лоліта" Едріана Лайна і - підкреслено гостро - у "Коханні Сванна" Фолькера Шльондорфа за однойменним романом Марселя Пруста з циклу "У пошуках втраченого часу". Останній фільм без сумнівів можна назвати головним індикатором акторської техніки Джеремі Айронса, де максимально висвітлюються принципи його гри: переважно нервово-уповільнена, іноді ледь помітно різка, поривчаста пластика; інтровертована міміка, водночас максимальна, пронизлива виразність очей ("говорить" очима); неспівпадіння ритмів тексту, дії і внутрішнього переживання; ледь помітне акцентування на кількох фразах і вчинках, уважність до нюансів; підкреслене і витончене дистанціювання, що народжує акт рефлексії.

Дух прози Марселя Пруста зумовив вибір Джеремі Айронса на роль Шарля Сванна як єдино можливе вирішення вкрай складного завдання екранізації тексту "потoku свідомості". Акторська техніка Айронса максимально відповідала рефлексивному характеру оповідання і розумінню Прустом центральної постаті Сванна. Вважаючи кохання аристократичного, ерудованого, інтелігентного Шарля до куртизанки Одетти повільною і руйнуючою хворобливою за-

лежністю, Пруст вводить екзистенційний аспект подвоєної свідомості Сванна, який, розуміючи своє становище, відсторонено споглядає власну "неоперабельну" хворобу і навіть знаходить насолоду у цій практиці. Отут і виникає мотив присутності "іншого" в людині, мотив внутрішнього споглядання самого себе, мотив відстороненості. Айронс блискуче виконує цю роль, а вона, в свою чергу, стає однією з найкращих робіт актора, надає йому слави митця інтелектуально досконалого, витончено чутливого. Айронс будує роль на нюансах, стриманості обрисів, до кінця так і не розкриваючи нам героя, залишаючи тим самим принадність недовмченості. Роботам Джеремі Айронса притаманне дослідження власне психічних процесів, а не їх причин і наслідків. Актор філігранно і повільно занурюється в образ, глибше і глибше, аж поки не дістається найчутливішого місця в душі героя, і тоді відбувається неочікуваний і вражаючий за своєю стрімкістю вибух, якщо і не в тексті фільму, то певно в свідомості глядача.

Гра Джеремі Айронса - обережна, без грубих, різких контрастів - нагадує гру на тендітному інструменті, який легко зламати. Цим інструментом виявляється вразлива душа персонажа, за складними психічними зрушеннями якого криється, певно, просте, притаманне кожній людині прагнення щастя. Душевні збочення героїв Айронса народжує невідповідність по-

тенції, масштабу, жаги переживань і реальності світу, зв'язки з яким ламаються, трансформуються на щось інше, коли реальність вигадується замість того, щоб наповнити щастям зголоднілу порожнечу душі. Звідси і складність стосунків, нерозуміння, відстороненість, безнадійність, дисбаланс між прагненням та дійсністю, між потягом та відповіддю на нього. (Цей дисбаланс і безнадію було подолано, можливо, лише в єдиному фільмі - "Місія" Ролана Жоффе, увінчаного лаврами Канн, де Айронс виконує роль христоподібного, просвітленого істиною любові монаха, який гине під кулями завойовників, але хрест, який він несе, піднімає дитина і продовжує нести і далі).

Саме обличчя Джеремі Айронса - неначе втілення парадоксу, про який ми говорили раніше: дисгармонія аскетичності холодних, потайних рис та пронизливості, відкритості, виразності очей, в яких час від часу із фантастичною пристрасністю відбивається розум, туга, любов, мужність. Звідси - враження принадної сили духа і нервозності, стриманості і рішучості, могутності і вразливості водночас. Але не поспішайте вирішити цей парадокс. Духовна інтелігентність, делікатність актора виявляється в техніці, яку можна було б окреслити фразою "тут є секрет", "у мене є тайна", і тоді сама гра набуває характеру священнодійства, а постать митця пов'язується з Загадкою Актора, майже містичною для непричетних.